

TOPANT DE CAP

Francesc ROMA

I LA GEOGRAFIA AMBIENTAL

RAMON ALCOBERRO → FILÒSOF

Una de les tasques encara pendents per estendre la consciència ecològica és la d'incidir en la manera de fer –i de narrar– la història del país, introduint la consideració ambiental en l'explicació de la història social. Sense eines ambientals la història total que necessitem esdevé, i esdevindrà cada cop més, una pàl·lida caricatura de ciència. Quan les catàstrofes ambientals del Sud i el canvi climàtic estan produint terribles migracions i els problemes interculturals i de desarrelament es copsen cada dia al carrer, sembla quasi ridícul que a les escoles del país es continuï explicant història des d'un determinisme purament econòmic, somorta herència de l'estalinisme universitari més groller. Sense tenir a l'abast ni les eines més mínimes per comprendre els conflictes socials en termes ecològics, els nois i les noies de les nostres escoles i universitats estan mancats de l'instrument bàsic per entendre els conflictes del segle XXI. L'aigua, l'aire i el paisatge tenen una història tan significativa –o més– que la de la ciutat i el diner; és important, doncs, que els historiadors incloguin la consideració ecològica en la seva praxi per construir la cultura ambiental que necessitem.

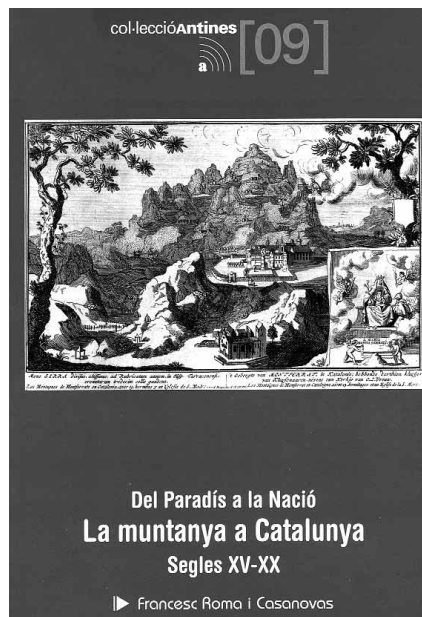
La història ambiental és, tanmateix, un àmbit cada cop més treballat a Catalunya i, per exemple, els estudis de Geografia de la Universitat de Girona hi estan incidint amb un interès especial. Es cospa a més una creixent demanda social en aquest àmbit. Però encara cal que els estudis universitaris tinguin un ressò i un reconeixement més enllà de l'Acadèmia. En aquest context cal assenyalar la bona notícia de l'apa-

rició d'un text que està destinat a «fer època» i que contribueix d'una manera important a reconstruir la memòria històrica tot fent atenció al context ambiental. Ens referim a *Del Paradís a la Nació: la muntanya a Catalunya dels segles XV al XX*, de Francesc Roma i Casanovas (Ed. Cossetània, 2004; Col·lecció Antines, 9).

Un ecologista informat hauria de tenir aquest llibre ben llegit i anotat, perquè mostra, des de la geografia, com es va construint un concepte sobre el paisatge que és al mateix temps històric, ecològic i cultural i, en aquest sentit, el llibre contribueix a una visió ecològica global, cada cop més necessària.

Francesc Roma i Casanovas (Sant Martí de Centelles [Osona], 1963) és doctor en Geografia, historiador i sociòleg i ha ampliat estudis a l'École des Hautes Études en Sciences Sociales de París. Coneix en profunditat els estudis d'Augustin Berque sobre «mediança» i «ecosimbols» i la *Cultural geography* de Mike Crang (Routledge, 1998) que adapta i amplia en aquest llibre dedicat al tractament i a la comprensió del paisatge –i més en concret del paisatge de muntanya– en l'elaboració del discurs nacional sobre Catalunya. Havia publicat anteriorment altres llibres, especialment un de molt important sobre la «construcció» del paisatge montserratí: *El paradís indícible* (Centre Excursionista de la Comarca del Bages, 2002), però aquest resum de la seva tesi doctoral a la Universitat Autònoma és una obra madura tant pel seu mètode de treball com per l'erudició del contingut que, malgrat tot, resulta de lectura agradable i planera.

Capbussar-se en la història ambiental significa, primer que tot, comprendre que una muntanya o una vall «sempre han estat aquí»; però que la nostra manera de copsar-la, de valorar-la i d'emocionar-nos al seu davant (o d'usar-la)..., és profundament cultural. És la nostra manera de mirar la que condiona, en definitiva, allò que som

capaços de veure en el paisatge. O en altres paraules: no hi ha una mirada neutral i pura ni sobre els humans mateixos ni sobre el medi. Els elements no humans tenen també el seu «metabolisme», al qual accedim per paradigmes culturals, per intuïcions i analogies –sovint no gens lògiques però molt efectives. Davant del medi ambiental la nostra manera de veure està bàsicament condicionada pel que pre/veiem –i allò que sentim no s'entén sense allò que pre/sentim. D'aquí que resulta important distingir entre «medi ambient» (biologia), «natura» (concepte paradoxalment cultural) i «paisatge» (que és la imatge que la natura ofereix a la nostra percepció). No s'accedeix, doncs, a la natura sense passar per una construcció cultural.

Quan Pere III d'Aragó, allà pel segle XI, vol ascendir al Canigó –i fracassa–, o quan Petrarca puja al Mont Ventoux amb èxit el 1336, ho fan a partir d'una ideologia i d'un context històric i simbòlic molt concrets; però el mateix succeeix el segle XIX amb els primers excursionistes romàntics i avui

amb els esquiadors que embussen Baqueira. Pere III justificà, per cert, el seu fracàs dient que al cim del Canigó hi havia un drac. Petrarca pujava per llegir més tranquil i concentrat les obres de Sant Agustí –i el *pijo* barceloní contemporani ho fa perquè el posseeix la passió del cronòmetre i del rècord, i per explicar-ho després a l'oficina. El paisatge s'elabora d'acord amb la sensibilitat de la societat que el cospa. Tothom treu de la muntanya allò que, prèviament, el seu sistema de valors hi havia posat. Per això a l'Edat Mitjana no trobem poetes que cantin la pau dels cims i, en canvi, el romanticisme en va ple. Montserrat era per a la Crònica de Desclot «lloc fort salvatge e agrest» i encara al segle XVI es considerava «enriscado, fragoso y asperrimo», mentre al XIX se'n lloa «l'esplendorosa formosura». Però al segle XX descreguts crònics com Pla i Pujols ja definien el massís com els únics collons que queden a Catalunya.

No és tampoc casualitat que hi hagi una relació més que íntima entre el nacionalisme i l'excursionisme, ni que determinades muntanyes –el Canigó o la Pica d'Estats, per exemple– formin part de l'imaginari polític nacional. Vicens Vives, i amb ell el catalanisme reaccionari, intentà a *Notícia de Catalunya* elaborar –a partir de *L'Empordà* de Maragall–, el mite d'una Catalunya escindida entre el Pirineu i la plana, en què –vés per on!– la muntanya representava les virtuts morals mentre la *Terra Baixa* de Guimerà era el símbol de les misèries morals. Selva, bosc, jardí o –ara– parc temàtic, el paisatge és una projecció de les pors, les esperances i els desigs de les societats que hi viuen. Acostar-nos a la comprensió ambiental de la nostra història és un mèrit d'aquest llibre de Francesc Roma que, a part de ser una lectura amena, ens ajuda a comprendre millor el lligam entre paisatge i història del País.

EL PEDRAFORCA VIST DES DE LA VALL D'ÀNEU, CAMÍ DE DORVE DES D'ESCALARRE.